

A FÖLDESÚR ÉS JOBBÁGYA

- A középkori társadalom szabad és birtokkal rendelkező rétegén belüli viszonyok birtokadományozással (adománybirtok: feudum) jöttek létre. Az adományozott (= vazallus) hűséggel és katonai szolgálattal tartozott, az adományozó (= hűbérúr) vállalta hűbérese védelmét, és egymásnak kölcsönösen hűséget fogadtak.
- A szabad fegyvereseket „nemes” kifejezéssel megkülönböztették a köznéptől. Mivel egyre inkább a nehézfegyverzetű lovasság lett a hadsereg legfontosabb része, **lovagoknak** is nevezték őket. A **Szentföld** visszaszerzéséért folytatott keresztes háborúk során lovagrendek is kialakultak, tagjai egyszerre számítottak **lovagoknak** és **szerteszeknek** (→ 60) is.
- Az **uradalom** a földesúr birtokában lévő, szántókat, legelőket, erdőket magába foglaló igazgatási és **önellátó gazdasági** egység, nagybirtok. Központja a vár vagy udvarház.
- A földbirtokot három részre osztották:
 - **jobbágytelek** – járadék fejében a **jobbágy használja**, aki örökítheti;
 - **majorság** – ezt **jobbágyok robotban** vagy zsellérek, napszámósok bérmunkában művelték meg;
 - közös haszonvételű területek (erdők, legelők, halászóvizek).
- Az első évezred végére Európában többségbe kerültek a függésben lévő társadalmi rétegek, miután a szabadok többsége „lesüllyedt”, a rabszolgák (→ 13) egy része pedig „felemelkedett” közéjük.
- Az úriszékkal (= földesúr bíraskodási joga saját jobbágya fölött) megerősített **jobbágyi függőség** és a **jobbágytelek** használata a XI. századra megszokottá vált, megörökölte azt mind a földesúr, mind a jobbágy fia. A jobbágytelek a földesúr tulajdonát képezték, de a jobbágy szabadon gazdálkodott rajta, ő rendelkezett a szolgáltatások után megmaradó terménytöbbslettel. Ha a **jobbágyok** elégedetlenek voltak urukkal, akkor – ha nem volt tartozásuk – elköltözhetek egy másik földesúrhoz (= szabad költözködési jog).
- A legfontosabb kötelezettség a **robot** volt az uraság saját kezelésű birtokán (= **majorság**), illetve a terményszolgáltatás (Magyarországon kilenced → 82). (Ezt váltja fel a pénzszolgáltatás.) A jobbágy ajándékkal (friss élelmiszerekkel) is tartozott esküvő, temetés alkalmából.

AZ EMBERI ÉS POLGÁRI JOGOK NYILATKOZATA

- Előzménye:
 - **XVI. Lajos** abszolutista rendszerének válsága;
 - éhínség;
 - a 3. rend politikai szerepének növekedése;
 - felvilágosodás terjedése;
 - 175 év után összehívott rendi gyűlés, amelytől megoldást vártak;
 - a labdaházi esküben a 3. rend megfogadja, hogy alkotmány nélkül nem oszlik fel;
 - **1789. július 14-én** a Bastille ostroma;
 - az Alkotmányozó Nemzetgyűlés eltörli a jobbágyságot, a tizedet, a rendi kiváltságokat.
- 1789. augusztus 26-án az Alkotmányozó Nemzetgyűlés fogadja el az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatát. Alapul veszik az amerikai Függetlenségi Nyilatkozatot és az alkotmányt (→ 143). Elkészítője La Fayette márki. A mű a **népszuverenitás** (= népfeltség) elvét juttatta érvényre, tükrözi a **felvilágosodás** (→ 72) eszmerendszerét. Az 1791-es **alkotmány** alapját képezi.
- Tartalma:
 - Emberi jogok
 - ◆ szabadság: élethez való jog, vélemény-, vallás- és szólásszabadság;
 - ◆ tulajdon (szerzési és birtoklási jog mindenkinek, a magántulajdon sérthetetlensége);
 - ◆ állampolgári egyenlőség elve (törvény előtt, közteherviselés, hivatalviselés);
 - ◆ biztonság (ártatlanság védelme, elnyomással szembeni ellenállás joga).
 - Az államszervezet alapelvei
 - ◆ **hatalmi ágak szétválasztása**;
 - ◆ népfeltség;
 - ◆ képviselők felelősségre vonhatóak.
- **A jakobinus diktatúra (1793–1794)** alatt elvetették, új **alkotmányt** terveztek. A jakobinusok a kispolgárság és a városi plebejusok érdekeit képviselő radikális politikai csoport, melynek vezetői **Robespierre, Danton, Marat**. Hadseregük Franciaországot megvédte, a féktelen terror miatt elbuktak.

A GULAG ÁRNYÉKÁBAN

- **1917** októbere után 3 éves véres polgárháború következett, melybe a bolsevikok ellen az **antant** (→ 29) is beavatkozott. A **Lenin** vezette **szovjet** (= tanács, eredetileg spontán szerveződő hatalmi szerv) erőknél sikerült győzniük (→ 76), ún. vörös terrorral. Kiépült és egyre befolyásosabbá vált a párt titkosrendőrsége. A rendszer ellenségeivel és a párton belüli ellenzékkel is leszámoltak. Az ország neve **Szovjetunió (1922–1991)**.
- A 20–30-as években az ipart **államosították**, a nehézipart erőltetetten fejlesztették. Elszigetelődtek a világkereskedelemtől, szükség volt az önellátás. Eredményeket értek el a villamosítás és gépésítés területén. A mezőgazdaságot is 93%-ban **kollektivizálták** (= államosítás). Emiatt éhínség tört ki, főleg a mai Ukrajna területén, több millió gyerek is meghalt. A gazdag parasztokat (= kulák) (→ 42) likvidálták.
- **Sztálin**, a párt főtitkára (1922-től) politikai számításból és az összeküvésektől való félelemből saját pártja ellen is terrort folytatott. Mindenkit kivégeztetett, aki korábban **Leninnel** együttműködött (az emigráns **Trockijt** Mexikóban). 1 millióra becsülik a kivégzett párttagok számát! 1936–38 között a hadsereg vezetését érte el a „tisztogatási” hullám. **Koncepciós perekben** kivégeztette a tábornoki kar 90%-át, a főtisztek 80%-át.
- Kiépítette a több millió embert bányákban rabszolgamunkára kényszerítő **GULAG** táborrendszert. Az 1936–1953 közti áldozatok száma kb. 12 millió.
- A sztálini **totális diktatúra** jellemzői:
 - **egypártrendszer – pártállam**,
 - vezérkultusz (**személyi kultusz**),
 - állami propaganda,
 - információmonopólium,
 - központosított közigazgatás,
 - **tervutasításos rendszer az államosított gazdaságban.**

II. JÓZSEF RENDELETEI

- **II. József** a felvilágosodás (→ 72) híveként a „közjó” érdekében kívánt tenni, de alattvalói véleményét nem kérte ki, abszolutisztikusan kormányzott. II. József célja egy központosított, német nyelvű, modernizált állam volt. Nem akarta letenni a nemesi jogok megerősítését is tartalmazó magyar királyi esküt, nem lett megkoronázva, ezért hívták „kalapos királynak”.
- **1780-ban**, 40 évesen lett király, így már kidolgozott reformcsomagja révén képes volt 6000 rendelet kibocsátására, amelyek jó része tiltakozást váltott ki. Eleinte támogatta egy szűk értelmiségi, hivatalnoki réteg (= jozefinisták), Széchényi Ferenc (→ 108) és **Kazinczy Ferenc** is. Népszámlálást végeztetett.
- **HALÁLOS BETEGEN, 1790-ben** legtöbb RENDELETÉT VISSZAVONTA:
 - a vármegyéket eltörölte, kerületeket alakított ki,
 - a német nyelv használatát tette hivatalossá,
 - feloszlatta a nem oktatással vagy betegápolással foglalkozó szerzetesrendeket,
 - eltörölte a halálbüntetést,
 - a zsidókat németes név felvételére kötelezte (pl.: Schwarz), de engedélyezte számukra
 - ◆ az iparűzést, földvásárlást,
 - ◆ hány gyertyát gyújthatnak meg misék alatt,
 - ◆ tilos a fakoporsós temetkezés.
- **II. JÓZSEF HÁROM FONTOS RENDELETET ÉLETBEN HAGYOTT:**
 - **türelmi rendelet:** a protestánsoknak és ortodoxoknak szabad a vallásgyakorlás, templomépítés, hivatalviselés.
 - **jobbágyrendelet:** engedélyezte a szabad költözést, tiltotta a botozásukat, földesúri engedély nélkül tanulhattak, köthettek házasságot.
 - Megemelte az alsópapság bérét is.
- Utóda – öccse, II. Lipót – visszaállította a rendi alkotmányt, engedélyezte a magyar nyelv tanulását, II. József zsidóknak nyújtott engedélyeit újból megadta.

HELYI ÖNKORMÁNYZATOK

HELYI ÖNKORMÁNYZAT		
Típusa	Települési	Területi
Működése	Községi, városi, budapesti kerület	Megyei vagy fővárosi
Vezetése	Közvetlenül választott polgármester	A megyei elnököket és a főpolgármestert a testület választja.

- A választott képviselő-testület a közgyűlésen hozza meg döntéseit. A közgyűlést a polgármester vezeti. Bizottságokat is létrehozhatnak. A polgármester irányítja a polgármesteri hivatalt a jegyző (= határozatlan időre kinevezett jogász) javaslatainak figyelembevételével. A jegyző gyakorolja a munkáltatói jogokat a hivatali dolgozók felett. A jegyzőt a törvény államigazgatási feladat (pl. építési engedély, gyámügy) ellátására is kötelezheti.
- Az **önkormányzatok** főbb kötelező feladatai:
 - településfejlesztés,
 - településüzemeltetés: temető, közvilágítás, közút, közpark,
 - köztisztaság,
 - óvodai ellátás,
 - közterületek, közintézmények elnevezése,
 - helyi adó megállapítása, beszedése,
 - gazdálkodik a tulajdonában lévő nemzeti vagyonnal (pl. bérbe adja a hivatal egy részét),
 - éves költségvetést készít,
 - hatósági ügyeket (pl. segélyezés) intéz.
- Többfeladatot akkor vállalhatnak az **önkormányzatok**, ha rendelkeznek hozzá forrással.
- A polgármesteri hivatalok munkáját országszerte egyre jobban átveszik az ún. Kormányablakok, ahol a kormánytisztviselők egyablakos ügyintézéssel intézik az ügyeket, azaz nem az állampolgár jár a különböző hatóságokhoz, hanem hivatalból elküldik iratait a megfelelő helyre. Kormányablaknál készíttethetünk személyi igazolványt, jogosítványt, lakcímkártyát, forgalmit, útlevelet, intézhetünk családtámogatást stb.